

Мазенко Н.А.,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Коваленко А.В.,
канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОДНОСТОРОННІХ ДОГОВОРІВ ОСІБ, ЯКІ ВИЗНАНІ СУДОМ НЕДІЄЗДАТНИМИ. ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ НЕДІЙСНИМИ

Правовий статус односторонніх договорів та інших правочинів регулюється окремими статтями Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ). Згідно зі ст. 51, 52, 55 ЦКУ, недійсними (нікчемними) є такі угоди: укладена неповнолітнім, що не досяг 15 років, крім дрібних побутових угод; укладена громадянином, визнаним недієздатним унаслідок душевної хвороби чи слабоумства; укладена громадянином, хоча і дієздатним, але який знаходився у момент її здійснення в такому стані, коли він не міг розуміти значення своїх дій чи керувати ними, і може бути визнана судом недійсною за позовом цього громадянина (заперечна угода).

Крім цього, до таких угод належать угоди, укладені неповнолітнім від 15 до 18 років, укладені обмежено дієздатним без згоди піклувальника. Кожна зі сторін по таких угодах зобов'язана повернути іншій стороні все отримане нею по угоді, а при неможливості повернення отриманого в натурі відшкодувати його вартість у грошах. Дієздатна сторона зобов'язана, крім того, відшкодувати іншій стороні понесені нею витрати, втрату чи ушкодження її майна, якщо вона знала чи повинна була знати про недієздатність іншої сторони [2].

Насамперед, треба звернути увагу на правовий статус договорів осіб, які були визнані судом недієздатними. Громадянин вважається недієздатним з години набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним. Визнання фізичної особи недієздатною здійснюється судом, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними (ст. 39 ЦК). Фізична особа, визнана

недієздатною, не має права вчиняти будь-якого правочину (ст. 41 ЦК) [1]. Суд повинен надіслати копію рішення органів опіки та піклування для призначення опікуна над недієздатним. Від імені недієздатного укладає угоди опікун. Укладені раніше односторонні угоди (заповіт, видача довіреності), договори, пов'язані з особою громадянина, визнаного недієздатним, припиняють свою дію. Визнання громадянина недієздатним припиняє дію виданої їм довіреності. За шкоду, заподіяну цим громадянином, відповідають його опікун або організація, які зобов'язані здійснювати за ним нагляд, якщо не доведуть, що шкода виникла не з їхньої вини.

Загальним наслідком визнання правочину недійсним є двостороння реституція. У випадку, якщо інша сторона правочину знала про стан особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій або не могла керувати ними, вона зобов'язана додатково відшкодувати їй моральну шкоду, завдану вчиненням такого правочину. За загальним правилом ст. 226 ЦКУ, нікчемними є правочини, вчинені недієздатною фізичною особою, у тому числі дрібні побутові правочини, не схвалені опікуном такої особи [1; 3].

Відповідно, правочини, які вчинені недієздатною особою, включаючи дрібні побутові, є нікчемними (статті 41, 203, 215 ЦК), за винятком схвалених в установленому порядку опікуном. При цьому опікуну надається право схвалити вчинені недієздатною особою правочини, але тільки ті, що належать до дрібних побутових (ст. 41 ЦК). Порядок схвалення правочину передбачено ст. 221 ЦКУ, згідно з якою правочин вважається схваленим, якщо опікун, дізнавшись про його вчинення, протягом одного місяця не заявив претензії другій стороні [1]. Схвалення дрібного побутового правочину опікуном допускається, якщо він був вчинений на користь недієздатної фізичної особи (в результаті правочину недієздатна особа отримала вигоду) [5]. Якщо внаслідок правочину настають несприятливі для неї наслідки, правочин є нікчемним.

Можуть бути ситуації, коли правочин, вчинений недієздатною фізичною особою, потребує його юридичного підтвердження (легалізації). Тому ч. 2 ст. 226 ЦК надає опікуну право вимагати у судовому порядку визнання правочину, вчиненого недієздатним, дійсним. Суд може задовольнити ці вимоги за умови, що правочин вчинено на користь недієздатної особи. Наведене положення стосується і тих правочинів, які виходять за межі дрібного побутового правочину [1].

У разі неможливості повернення в натурі дієздатна сторона має здійснити відшкодування вартості майна за цінами, що існують на момент відшкодування. Опікун недієздатної особи зобов'язаний відшкодувати дієздатній стороні вартість майна тільки у випадках, якщо його винна поведінка сприяла втраті майна (він передав його третій особі, свідомо знищив тощо) або сприяла вчиненню правочину [3]. В останньому випадку вина опікуна може полягати в нездійсненні належного догляду за недієздатною особою, що сприяло вчиненню нею правочину.

Крім того, на дієздатну сторону покладається додатковий обов'язок ві-

дшкодувати опікуну недієздатної особи або членам її сім'ї моральну шкоду, якщо буде встановлено, що вона знала про психічний розлад або недоумство другої сторони або могла припустити такий її стан. При цьому слід звернути увагу на те, що в даному випадку вимагається обізнаність дієздатної сторони не про стан недієздатності другої сторони, а саме про її психічний розлад або недоумство.

Бібліографічні посилання

1. Цивільний Кодекс України. – К., 2003. – № 435-IV. – Ст. 41, 51, 52, 223, 226.
2. Бернада Є.В. Правові наслідки визнання правочину недійсним та неукладеним / Є.В. Бернада // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2012. – № 3(6). – С. 180–189.
3. Ткаченко І.М. Нікчемний та оспорюваний правочин: правова різниця між поняттями / І.М. Ткаченко // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В.И. Вернадського. Юрид. науки. – 2008. – № 2. – Т. 21 (60). – С. 372–377.
4. Спасибо-Фатєєва І.В. Спірні питання недійсності правочинів / І.В. Спасибо-Фатєєва // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 3 (50). – С. 95–106.
5. Голодницький Е. Про види та наслідки нікчемного правочину / Е. Голодницький // Юридичний журнал. – 2004. – № 11.

Циб І.С.,

курсант III курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коваленко А.В.,

канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНА ДІЄЗДАТНІСТЬ, ЇЇ ОБСЯГ ТА ВИДИ

Розуміти у повному обсязі значення своїх дій людина може лише з досягненням певного віку і за відсутності хвороб, які позбавляють можливості діяти розсудливо. Спираючись на вищевказане, необхідно зазначити, що закон встановлює ще одну властивість фізичної особи, яка називається дієздатністю. Дієздатність особи означає мати здатність особисто здійснювати різноманітні юридичні дії: укладати договори, заповідати, видавати довіреності тощо, а також відповідати за заподіяну майнову шкоду (пошкодження або знищення чужого майна, ушкодження здоров'я), за невиконання договірних